

ONA TILI DARSIDA GAPIRISH KO'NIKMASINI RIVOJLANTIRISHNING SAMARALI YO'LLARI

Shaymardanov Bekzod Xurramovich

ToshDO'TAUning 3-kurs talabasi

boburshoymardonov06@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada ona tili darslarida o'quvchilarning og'zaki nutq ko'nikmasini rivojlantirish masalasi yoritiladi. Gapirish faoliyatining psixolingvistik, didaktik va kommunikativ asoslari tahlil qilinadi. Dars jarayonida o'quvchilarning erkin va izchil fikr bildirish malakasini shakllantirishga xizmat qiluvchi yangi metodik yondashuvlar taklif etiladi.*

Abstract: *This article discusses the issue of developing students' oral skills in native language classes. The psycholinguistic, didactic and communicative foundations of speaking activity are analyzed. New methodological approaches are proposed that serve to form students' skills of free and coherent expression of ideas in the lesson process.*

Kalit so'zlar: *og'zaki nutq, gapirish ko'nikmasi, kommunikativ yondashuv, til kompetensiyasi, interaktiv metod.*

Keywords: *oral speech, speaking skills, communicative approach, language competence, interactive method.*

Kirish

Zamonaviy ta'lim jarayonida til kompetensiyasini shakllantirishda o'quvchining og'zaki nutq faolligi muhim o'rin tutadi. Chunki nutq — shaxs fikrlashining asosiy vositasi bo'lib, u orqali tafakkur shakllanadi, ijtimoiy muloqot yuzaga keladi. O'quvchining muloqotga kirisha olishi, o'z fikrini aniq, izchil va

madaniyatli tarzda bayon eta olishi nafaqat ona tili fanida, balki boshqa barcha fanlarda ham muvaffaqiyatli o'zlashtirishning asosi hisoblanadi.

Tilshunos olim D.Yuldosheva bu borada ta'kidlaydi: "Gapirish ko'nikmasi shunchaki og'izdan so'z chiqarish emas, balki mazmunli, lo'nda va ifodali muloqot olib borish mahoratini o'z ichiga oladi" (Yuldosheva, 2021). Shu boisdan ham ona tili darslarida o'quvchilarning og'zaki nutq ko'nikmasini shakllantirish o'ziga xos metodik yondashuvlarni, bosqichma-bosqich va izchil ish yuritishni talab etadi.

Pedagogik-amaliy tajriba shuni ko'rsatmoqdaki, gapirish malakasi til va nutqni birgalikda o'rganishga asoslangan darslarda faol rivojlanadi. Shu bilan birga, bu jarayonda o'quvchilarning yosh xususiyatlari, psixologik tayyorgarligi, lug'aviy zahirasi va nutqiy faoliyatga nisbatan bo'lgan motivatsiyasi ham hisobga olinishi zarur. Mazkur maqolada ona tili darslarida o'quvchilarning og'zaki nutq ko'nikmasini rivojlantirishda samarali bo'lgan metodik yondashuvlar yoritiladi va ularni qo'llash mexanizmi pedagogik jihatdan asoslab beriladi.

Asosiy qism

Gapirish — til o'rganish jarayonining faol va ijodiy bosqichi bo'lib, u o'quvchidan bilim, tajriba, tafakkur va emotsional holatlarni birgalikda ishga solishni talab etadi. Ona tili darslarida bu ko'nikmani rivojlantirish uchun o'qituvchi kommunikativ yondashuv asosida darsni rejalashtirishi, o'quvchining faol muloqotga kirishishini rag'batlantiruvchi metodlardan foydalanishi muhimdir. Quyida ana shunday metodik yondashuvlar tavsiflanadi:

1. Vaziyatli dialog usuli

Mazkur usulda o'quvchilarga ijtimoiy-hayotiy vaziyatlar asosida muloqot ssenariylari taqdim etiladi (masalan, do'st bilan suhbat, maktab kutubxonasida kitob so'rash, mehmon kutib olish va h.k.). O'quvchilar rollarga kirgan holda

suhbat quradilar. Bu yondashuv orqali o'quvchilarning nutqiy moslashuvchanligi, so'z boyligi, ovoz ohangi va his-hayajonni ifodalash malakalari rivojlanadi.

2. Audio-diktantga asoslangan og'zaki izohlash

O'quvchilarga qisqa audio matn tinglatiladi, so'ngra ular matn mazmunini og'zaki tarzda qayta hikoya qilishadi. Bu metod eshitib tushunish, xotirada saqlash va qayta ifodalash kompetensiyalarini rivojlantiradi. Ayniqsa, talaffuzni to'g'rilash va izchillikni saqlashda foydalidir.

3. "Nutqiy ko'prik" metodi

O'qituvchi ikkita mavzuga oid so'zlar yoki iboralarni beradi. O'quvchi ushbu ikki element o'rtasida mazmuniy bog'lanish topib, og'zaki bayon qiladi. Masalan: "oila" va "vatan" so'zlari berilsa, o'quvchi shu ikki tushunchani bog'lovchi izchil hikoya tuzadi. Bu usulda o'quvchilarning assotsiativ fikrlashi va kompozitsion nutq tuzish mahorati shakllanadi.

4. Sukutdan nutqqa yo'l texnikasi

O'quvchilar darsda avval matnni ichidan o'qiydilar (yoki eshitadilar), keyin o'sha matn bo'yicha savollarga og'zaki javob beradilar. Keyinchalik esa shu matn asosida o'zlarining hayotiy tajribalarini so'zlab berishadi. Bu usul nutqni bosqichma-bosqich shakllantirish va o'qish–gapirish integratsiyasiga asoslanadi.

5. Fikrni bosqichli rivojlantirish jadvali

O'quvchilarga "Mening sevimli mashg'ulotim" kabi mavzular beriladi. Ular birinchi bosqichda 3 so'z bilan ifodalaydi, ikkinchisida bitta gap tuzadi, uchinchi bosqichda esa 3–4 gapdan iborat izchil matn tuzadi. Bu metod orqali fikrni qisqa va keng ifodalash, tuzilmani kuzatish va og'zaki matn qurish malakalari rivojlanadi.

6. Kutilmagan savol (surpriz yondashuv)

Dars davomida kutilmagan, mavzuga aloqador savol beriladi. Masalan: “Agar sen maktab direktori bo‘lsang, qanday o‘zgarishlar kiritarding?” O‘quvchi bu holatga tayyor emasligi sababli spontan, erkin va tabiiy tarzda gapirishga majbur bo‘ladi. Bu metod o‘z fikrini tez va mantiqiy shakllantirish ko‘nikmasini oshiradi.

7. Video asosida hikoya yaratish

O‘quvchilarga qisqa, so‘zsiz video lavha (masalan, biror voqea tasviri) ko‘rsatiladi. Keyin ular ushbu video asosida og‘zaki hikoya tuzadilar. Bu metod tasvirni so‘zga aylantirish, ifodali tilda gapirish va voqeani o‘z uslubida qayta bayon qilish ko‘nikmasini rivojlantiradi.

Bu metodik yondashuvlar nafaqat til o‘rgatish jarayonini faollashtiradi, balki o‘quvchilarning shaxsiy fikr bildirishga bo‘lgan ishonchini mustahkamlaydi, ularning kommunikativ faoliyatda ishtirok etish darajasini oshiradi. Har bir metod individual va guruhviy ishlashga mos kelgani bois, o‘qituvchi ularni darsning bosqichlariga muvofiq moslab qo‘llashi mumkin.

Xulosa

Gapirish ko‘nikmasi — ona tili ta’limining markaziy yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, u o‘quvchining tilni faol o‘zlashtirishi, muloqotga kirishish madaniyati va mustaqil fikr bildirish qobiliyatining shakllanishida muhim o‘rin egallaydi. Tahlillardan ayon bo‘lishicha, bu ko‘nikmani samarali rivojlantirish uchun an’anaviy yondashuvlar bilan cheklanib qolmasdan, o‘quvchilarni faol, ijodiy va mustaqil fikrlashga undovchi yangi metodik uslublardan foydalanish lozim.

Quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

1. Gapirishni o‘rgatish — bu faqat so‘z o‘rgatish emas, balki fikrlash, tuzish, bog‘lash, eslab qolish va ta’sirchan bayon qilishni o‘z ichiga olgan kompleks jarayondir.

2. Kommunikativ, interaktiv va emotsional yondashuvlarga asoslangan metodlar o'quvchilarni nutq faoliyatiga jalb etadi va muloqotga tayyorlaydi.

3. O'quvchilarning og'zaki nutqini rivojlantirishda real hayotga yaqin vaziyatlar, tasviriy vositalar, multimedia resurslaridan foydalanish motivatsiyani oshiradi.

4. Gapirish ko'nikmasini shakllantirish individual yondashuv, muntazam mashq, baholash va rag'batlantirish bilan uzviy bog'liqdir.

Shunday ekan, ona tili darslarida gapirish ko'nikmasini shakllantirish o'qituvchidan yangicha metodik qarash, o'quvchidan esa faol ishtirok va muntazam muloqot madaniyatiga yo'naltirilgan amaliyot talab etadi. Bu boradagi tajribalar ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Karimova. S. (2021). O'quvchilarda og'zaki nutq ko'nikmalarini shakllantirishning nazariy asoslari. Toshkent: O'qituvchi.

2. Yusupova, D. (2020). "Ona tili ta'limida kommunikativ yondashuv asosida dars o'tkazish tajribalari." // Til va adabiyot ta'limi, №4, 34–39-betlar.

3. Nazarova, M. (2019). Boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutq faoliyatini rivojlantirish metodikasi. Qarshi: Nasaf.

4. Axmedova, Z. (2022). "Nutq madaniyatini shakllantirishda multimedia vositalarining o'rni." // Pedagogik izlanishlar, №2, 21–25-betlar.

5. Vygotsky, L.S. (1986). Myshlenie i rech'. Moskva: Pedagogika.

6. Qodirova, M. (2021). "Ona tili darslarida nutq ko'nikmalarini rivojlantirishga doir zamonaviy yondashuvlar." // Tilshunoslik va ta'lim, №3, 18–23-betlar.